

ICOMOS
SWEDEN

International Council on
Monuments and Sites

Conseil International
des Monuments et des Sites

Foto: Bengt A Lundberg 1997

Fossumristningen med nysnö. Skepp, människor m.m.

HÄLLRISTNINGSOMRÅDET I TANUM

NYHETSBREV

december 2007

www.icomos.se

Nordiskt möte 9/11

Seminarium Stadsmuseet 9/11

Utflykt till Uppsala i Linnés fotspår 10/11

Nordiskt möte i Pretoria 9/10

INNEHÅLL

Ordförande har ordet	2
Kallelse till årsmöte 2008	3
Bidrag till årsredogörelsen	3
Call for papers General Assembly Quebec Kanada 2008	3
Möte med Internationella kommittéer och nationella arbetsgrupper	4
Pågående Utveckling I Stockholm – Möjligheter och hot	6
Svar från Båstads kommun angående Norrvikens trädgårdar	12
Med internationella träkommittén i Florens, Venedig och Vicenza	15

ICOMOS SWEDEN
INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Tiden går så fort. Den händelserika hösten har passerat och vi är nu i advent. Jag ser fram emot några avkopplande dagar i den stundande helgen.

I oktober samlades Advisory Committee i Pretoria, Sydafrika. Anna-Gretha och jag var på plats. John Hurd som valdes till president för denna kommitté i Edinburgh förra året höll här i sitt första möte. Han visar sig vara synnerligen driftig och har förmågan att gå igenom och avsluta dagordningen på utsatt tid. Norge hade ställt samman en skrivelse med ett antal viktiga punkter som togs upp i agendan och blev föremål för diskussion. Sverige är med i en arbetsgrupp som skall arbeta vidare med dessa frågor till nästa möte i Quebec 2008.

Det Nordiska mötet 2007 hölls den 9 november på Stockholms stadsmuseum. Tyvärr kom ingen från Island. Övriga nordiska länder var representerade. Bland de frågor som togs upp var den aktuella restaureringen av FN byggnaden i New York. Förslag att ICOMOS Norden skall samarbeta och att vi ska presentera vår syn på konservering och bevarande av helheten i de nordiska salarna.

Seminarier Historic Urban Landscapes - a tool for wider understanding var uppskattat. Gustavo Araoz från New York, ICOMOS vice president, inledde eftermiddagen, varpå nordiska erfarenheter följde.

Lördagen den 10, den första riktigt kalla vinterdagen med vit nysnö och strålande sol, reste deltagarna i det Nordiska mötet till Uppsala. Vi besökte Linnéträdgården, Domkyrkan och Botaniska trädgården. ICOMOS blev väl mottaget av ortagårdsmästare Lena Hansson, museichef Eva Björn, SFV Bengt Skoglund och slottsarkitekt Andreas Heymowski mfl. Alla tyckte att det var en trevlig utflykt och var imponerade av Linnéminnena.

Eftermiddagen den 12 november samlade många intresserade när Venedig-, Florens- och Burradokumentet presenterades. Det visar sig att det finns ett behov av att informeras/påminnas om vilka avtal som gäller i respektive fall. Önskemål framställdes att bilda en arbetsgrupp för Burra Charter. Styrelsen har nu givit Héléne Svahn Garreau uppdraget att göra detta, i samarbete med övriga intresserade.

Lena Palmqvist sammankallade de vetenskapliga kommittéerna till möte på förmiddagen den 12. Tyvärr informerar kallade personer alltför sällan om deltagande i mötena. Denna gång var en person anmäld, det kom många fler, vilket självklart var glädjande. Ibland är det tvärt om. Det skulle underlätta och vara en fördel om samtliga svarade Lena i god tid.

Redan nu kommer information om att datum för årsmötet 2008 som är den 10 mars. På eftermiddagen blir det ett seminarium i Polarårets tecken, vilket jag ser fram emot med spänning.

Likaså informerar vi i detta Nyhetsbrev om General assamblén i Canada nästa höst.

STYRELSEN ÖNSKAR EN TREVLIG JULHELG OCH ETT GOTT NYTT ÅR 2008 !!

Marie Klingspor Rotstein

Kallelse till Årsmöte 2008

Härmed kallas ICOMOS Sveriges medlemmar till årsmöte måndagen den 10 mars 2008 klockan 17.00. Lokal meddelas senare. Årsmöteshandlingar kommer att sändas ut före årsmötet. Boka även in årsmötesseminarium under eftermiddagen. Seminarietemat kommer att gå i Polarårets tecken. Efter årsmötet inbjuds alla medlemmar till gemensamt samkväm. Välkomna!

Bidrag till årsredogörelsen

Det är nu hög tid att skriva ihop bidragen till årsredogörelsen för 2007, dels *uppgifter om medverkan i olika ICOMOS-arrangemang*, dels *korta rapporter från arbetsgrupperna m.fl.* Detta gäller för sammankallande i arbetsgrupperna, kontaktpersoner till ICOMOS internationella kommittéer men också övriga medlemmar som vill ha något med i årsredogörelsen. Observera att det ska vara skrivet *på engelska* för att kunna spridas internationellt.

Om en arbetsgrupp inte har haft någon verksamhet behövs ändå en berättelse som meddelar detta. Vad gäller konferenser och uppdrag (under rubriken "Representation and participation, various commissions") ska endast sådant tas med där man medverkat med anförande eller dylikt och haft en tydlig ICOMOS-roll.

Senats **fredagen den 18 januari 2008** måste materialet vara sekreteraren tillhanda. Skicka per e-post till anna-gretha.eriksson@icomos.se eller per post till Anna-Gretha Eriksson, Riksantikvarieämbetet, Box 5405 114 84 STOCKHOLM.

ICOMOS 16th General Assembly and International Scientific Symposium September 29th to October 4th 2008

ICOMOS 16:e General Assembly anordnas 2008 av ICOMOS Kanada och kommer att genomföras i Quebec den 29 september till 4 oktober. *Temat är The Spirit of place – Between the intangible and the tangible. Inbjudan att lämna bidrag till presentationer är öppen till och med den 15 februari 2008.* Abstracts till bidragen ska lämnas genom en särskild webb-applikation. På ICOMOS internationella hemsida (<http://www.international.icomos.org/home.htm>) finns vidare information om teman och den särskilda proceduren att anmäla bidrag.

Internationella kommittéer och nationella arbetsgrupper

Representanter för de internationella vetenskapliga kommittéerna samlades 12 november på Stockholms stadsmuseum för höstmöte. Inom Fortifikationskommittén planeras en nationell arbetsgrupp, ett inledande möte kommer att hållas under början av 2008 och ett nationellt seminarium planeras i Karlskrona under mars månad, med temat *Återanvändning av militära byggnader*.

I maj 2008 firas Marinens dag i Karlskrona och då öppnar också "Hemliga hus" – en manifestation av "Karlskrona – 10 år som Världsarv".

Från Stenkommittén rapporterades från mötet i Edinburgh i maj där man diskuterat ändringar i stadgarna för att anpassa dem till Xian Principles. I december hålls ett nytt möte i Prag, där arbetet med Stone Glossary kommer att diskuteras, med målsättningen att presentera den slutliga sammanställningen av Stone Glossary vid konferensen i Quebec 2008.

Inom *Training Committee*, kommittén för *Legal, Administrative and Financial Issues*, kommittén för *Cultural Tourism* och kommittén för *Vernacular Architecture* från vilka avrapporteringar presenterades vid mötet, pågår arbetet med revidering av stadgarna enligt Xian Principles.

Nanna Cnattingius gav en innehållsrik och mycket inspirerande rapport från mötet i Canterbury i juni i år inom kommittén för *Cultural Tourism*. Konferensen fokuserade på temat: "*Do we love our heritage to death?*" Utgångspunkten var att definiera begreppet "*Find the spirit of place*" som kommer att vara huvudtemat vid ICOMOS' General Assembly i Canada nästa år.

1988 blev Canterbury Världsarv – ett av Englands 27. Staden har upp emot en miljon besökare per år och cirka 10 000 personer, turister och pilgrimer, besöker katedralen varje dag. Trots det stora antalet besökare råder en fridfull stämning som förmedlar den starka känslan av det immateriella kulturarvet.

Vid konferensen i Canterbury presenterades kommitténs fyra aktuella projekt:

WAC 6 - World Archaeological Conference nr 6 kommer att hållas i Dublin 29/6 – 4/7 2008. Ett tema är *Heritage Tourism Agenda*. Man kommer att belysa hur turism kan fungera tillsammans med kulturmiljövård och levandegörande. Begreppen *Cultural landscape*, *Sense of place* och *Spirit of place* kommer att diskuteras liksom både *intangible* och *tangible heritage*. Charters för kultur- och ekoturism skall utvärderas och exempel ges på deras användning.

Övriga projekt är: EU:s strategi för hållbar turism, Unesco: WH Tourism Initiative och Charter on Interpretation and Presentation.

Presentationen av aktuella ämnen och frågeställningar knutna till kulturturismen, som diskuterades vid Canterburykonferensen, var mycket tankeväckande. Turismen står exempelvis för 10% av europeisk BNP och 20 milj jobb. Turismen ökar med ca 5% årligen och påverkar 25% av alla världsarv på ett eller annat sätt. Nu har UNESCO World Heritage Centre tagit initiativ till ett stort projekt, som skall främja samarbetet mellan den internationella kulturminnesvården och rese- och turistindustrin. Projektet skall under 2008/2009 leda fram till Good Practice Guidance för hantering och skötsel av världsarv.

Representationen i de internationella kommittéerna

Efter rapporterna från arbetet i de internationella kommittéerna diskuterade vi förslaget med tidsbegränsade mandat. Xian Principles innebär att Icomos medlemmar kan delta i de internationella kommittéernas arbete efter egna önskemål, men för att få rösta måste man utses till "voting member". Ett förslag är att välja representanter/"voting members" på begränsad tid, förslagsvis sex år, men med möjlighet till omval. Ett eventuellt omval avgörs vid svenska Icomos årsmöte.

Med utgångspunkt från ovanstående förslag vill jag gärna rikta frågan till befintliga ledamöter om man fortfarande vill engagera sig aktivt eller om man vill föreslå någon annan person som representant och "voting member" i kommittéerna.

Jag tar gärna emot synpunkter på ovanstående förslag och kommentarer till frågan om representationen i de internationella kommittéerna. (lana.palmqvist@nordiskamuseet.se)

En fråga som också diskuterades vid höstens möte var bildandet av nya nationella arbetsgrupper. Det är önskvärt att vi kan forma fler arbetsgrupper. I handlingsplanen för svenska ICOMOS fastställs att vår målsättning är att

- ha en svensk kontaktperson till varje internationell kommitté som har relevans för svenskt vidkommande,
- det ska finnas svenska arbetsgrupper motsvarande dessa kommittéer och att de bedriver en aktiv verksamhet.

Arbetsgrupperna är en del av Svenska ICOMOS och tar sin utgångspunkt i Svenska ICOMOS stadgar, handlingsplan och verksamhetsplan. De ska verka för att i Sverige främja sitt område, skapa överblick och utgöra ett forum för dialog och informationsutbyte. Men de har också uppgiften att samverka med den internationella kommittén. De bör sträva efter en god representation från hela landet och att förlägga aktiviteter till olika delar av landet. Den som är sammankallande i en svensk arbetsgrupp bör också vara kontaktperson till den motsvarande internationella kommittén.

Detta är frågor vi kommer att återkomma till i samband med årsmötet på nyåret, men jag tar gärna emot synpunkter och förslag redan nu.

Lena Palmqvist

Pågående Utveckling I Stockholm – Möjligheter och hot

På seminariet i samband med ICOMOS nordiska möte i November talade jag under rubriken “Current developments in Stockholm – Possibilities and Threats”. Seminariets huvudtema var “Historic Urban Landscapes –A Tool for wider Understanding. The Nordic Experience” Jag utgick huvudsakligen från min erfarenhet som ledamot i Stockholms skönhetsråd och som ordförande i Samfundet S:t Erik, vilket givit mig en överblick över vad som händer med den byggda miljön i Stockholm.

Stockholms snabba utveckling

I sin roll som kommersiellt centrum kan Stockholm betraktas som en metropol även om Stockholm inte är en stor stad. Utvecklingen är extremt hastig. Inom en period på 20 år förväntas innekvarantalet stiga med nära 40 %.

	Idag	2030	Ökning
Stockholms kommun	750'	900'	150'
Storstockholm	1.050'	1.600'	550'
	1.800'	2.500'	700'
Regionen	1.000'	1.140'	140'
Totalt:	2.800'	3.640'	840'

Ett skäl till den snabba utvecklingen är situationen i Östersjöregionen som för närvarande är den snabbast växande på jorden. Nu efter kalla krigets slut ligger Stockholm igen i centrum av en växande region i stället för mot en stängd gräns på baksidan av Sverige. Ett annat resultat av detta är att vatten sannolikt igen kommer att bli det naturliga transportsättet av gods och varor.

Situationen idag liknar väldigt mycket tidigare historiska epoker när stora kulturvärden i Stockholm som på andra plaster förstördes på grund av ekonomisk boom och de förändringar som denna förde med sig. Men den starka ekonomin betyder också möjligheter för Stockholm om vi kan hantera den snabba tillväxten. För att lyckas så måste vi också diskutera möjligheter till långsiktig hållbarhet, det sociala livet, kreativitet, företagande, ny arbetstillfällen osv.

Stockholms identitet

Stockholms grundläggande identitet och dess funktion som politiskt och kommersiellt centrum beror på skärgårdslandskapet och vattenvägarna.

Stockholm upplevs som en extremt vacker stad. Naturen har resulterat i en mycket speciell urban utveckling. Stockholms identitet baseras på dess historia, skärgårdslandskapet och de vidsträckta öppna vattenytorna. Typisk är siluetten som följer och accentuerar markens kontur, också bostadsbebyggelse som står på fast berggrund eller också ser ut som den gör det på grund av de gröna stränderna eller de breda kajerna. Den centrala rutnätsstaden, kalkputsade fasader förstärker färger och ljus. Också de monumentalt belägna historiska byggnaderna och tydligt avskiljbara årsringar är viktiga för denna identitet.

Det är av den allra största betydelse att behandla identitet som värdefullt kapital; lätt att förstöra, svårt och dyrt att ersätta.

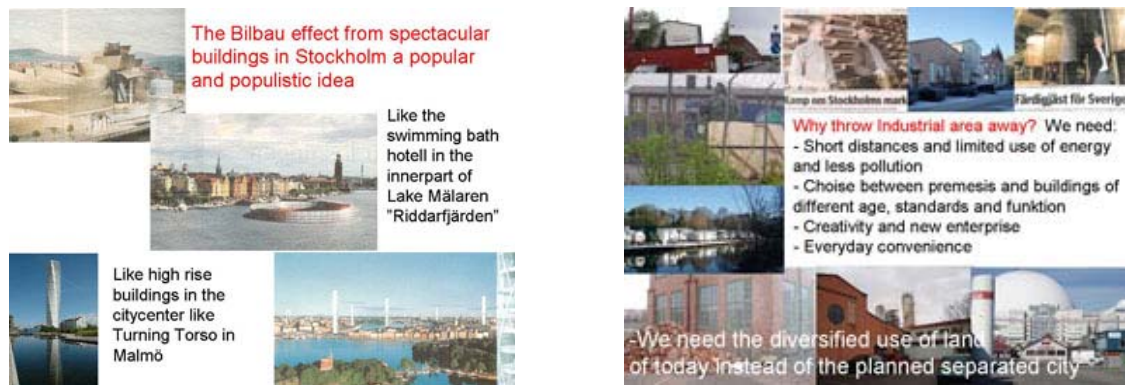

Också sjöfarten i Stockholm utgör en betydelsefull del av Stockholms identitet. Jag frågar mig hur unik, hur attraktiv och inspirerande Stockholms historiska vattenfront skulle bli om:

- kajerna kom att domineras av restauranger, eleganta promenader och fritidsbåtar?
- alla lokaler och arbetsytor som behövs för sjöfarten flyttats bort?

Bilbaoeffekten

Stadsbyggnadskontoret är väl medveten om vikten av bevarad identitet. Men trycket på Stockholms innerstad är starkt. Ansträngningarna att skapa de många nödvändiga bostäderna koncentreras till att bebygga hamn och industriområden centralt eller halvcentralt i Stockholm. Skälet till detta är problem att finansiera normala hyreslägenheter och för att inte bygga på orörd mark. Att hamn-och industriytor kan bli livsnödvändiga i framtiden negligeras för det mesta.

Ett annat hot är den ide som många politiker omfattar att sätta Stockholm på den arkitektoniska världskartan genom spektakulära byggnader invid vattnet, Samtidigt diskuteras att höja siluetten på centrala Stockholm med ett par våningar.

Markanvändningens betydelse

Nästan samtliga central och halvcentrala industriområden avses att bebyggas med bostäder enligt nu aktuell planering. Det betyder att alla möjligheter att behålla en blandad stad med korta avstånd mellan bostäder, service och arbetsplatser tillintetgörs. I stället får vi ökad energiåtgång, ökad miljöpåverkan, luftföroreningar från partiklar utöver att vi får en tristare mer ensartad stad. Dessutom medför detta svårigheter speciellt för små och medelstora företag.

Jag frågar mig verkligen om detta är vad vi behöver vid en tid när energipriserna stiger, miljöpåverkan ses som ett stort problem och vi verkligen behöver kreativitet och nyföretagande i samhället. Tvärtom är jag säker på att vi behöver en stad med blandad bebyggelse. Detta skulle betyda korta avstånd, mindre energiåtgång och luftförorening och bättre vardagsbekvämlighet. Det skulle betyda möjlighet att välja bostad eller lokal med olika ålder, kostnad, standard nära varandra och också möjligheter för kreativitet och nyföretagande. Små och medelstora företag behöver billiga lokaler, en lämplig företagsmix och närhet till kunder och leverantörer. *Nya ideer föds och utvecklas I gamla hus; Gamla idéer administreras och hanteras i nya byggnaders.*

Andvändning av vattenvägarna för miljö och kultur

Idag är det helt realistiskt att fartygstransporter med sin låga energiförbrukning igen blir det naturliga transportsättet för att transportera gods också över korta avstånd. Om vi verkligen vill reducera landtransporterna i Storstockholm så måste vi spara hamnområden speciellt i de centrala tätbefolkade delarna. Det som är aktuellt att transportera dit är de stora kvantiteterna av byggnadsmaterial, sten, sand och cement, olja, ethanol, pellets, flis och antagligen delar av växande volymer av konsumentvaror.

Faktum är att:

- En liten lastångare kan transportera lika mycket som 250 lastbilar eller fler
- Vattentransport smutsar inte ner luften genom att riva upp partiklar

Trots detta skall alla Stockholm hamnområden bebyggas.

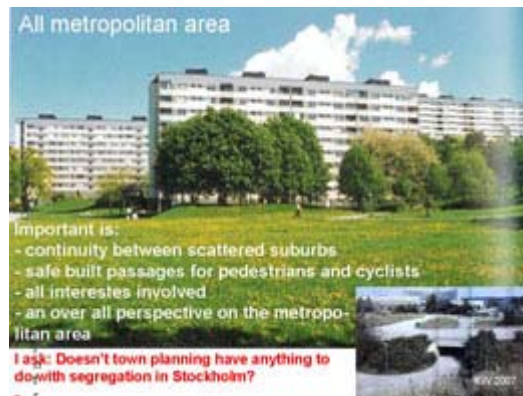
Jag ifrågasätter verkligen klokheten i att förändra de sista hamn- och industriområden i Stockholm till bostadsområden. Det betyder att vi ignorerar potentialen i att använda energisnåla vattentransporter för gods direkt till tätbebyggda områden. Gör vi detta så blir det inte minsta utrymme över för att tillgodose idag okända behov i framtiden. Då blir vi tvungna att ta vattenytor och värdefull bebyggelse i anspråk.

Man borde i stället ägna betydligt mer kraft åt att finna sätt att bygga de många bostäder som behövs på andra plaster. Att bygga på dyrbara tomter i prestigefyllda, tungt miljöbelastade områden där bara välbemedlade har råd att bo borde tillhöra undantagen. Kanske kommer den dag då vi behöver en hamn i varje stadsdel. Risker är överhängande att vi en dag måste slänga bort ovärderlig identitet och historiska och artistiska värden i framtiden.

Modernismens ytterstad i behov av omvandling

Storstockholm är i nyare delar bebyggd som från varandra separerade enklaver med fler- resp enfamiljshus. Denna bebyggelse har ofta stor betydelse som exempel på det svenska folkhemmet och den modernistiska stilen från sextitalet. Samtidigt är de många parkerna och den stora delen oexploaterad naturmark mellan dessa enklaver en stor tillgång. Å andra sidan medför det en osammanhängande stad för innevånarna på ett sätt som förstärker segregation och isolering och förtar möjligheterna för småföretagande särskilt för invandrare.

Det är viktigt att skapa en mer kontinuerlig stad som gör det enklare, naturligt och säkert att röra sig runt i denna. Nödvändigt är det därför också att finna former för bebyggda korridorer för fotgängare och cyklister tvärs över de gröna kilarna på ett sätt så att deras värde som ekologiska korridorer och för friluftslivet inte äventyras. För att lyckas måste alla involverade intressenter vara med dvs inte som nu oftast bara företrädare för naturintressen och kultur utan också representanter för det sociala livet och företagande. Lika nödvändigt är det med ett övergripande perspektiv över alla Storstockholms 26 kommuner.

Vi måste också hitta sätt att hantera de stora vägarna. Stora motorleder på pelare med breda öppna ytor mellan dem och bebyggelsen är alltför vanliga som t ex på nordvästra Kungsholmen. I de gröna kilarna mellan de åtskilda ytterstadsstadsdelarna passerar trafikleder på samma sätt som på landsbygden. De utgör verkliga barriärer. Det hjälper inte om de är formade av skickliga arkitekter och försedda med undergångar. Jag är säker på att de representerar ett tänkande som snart blir omodernt. För att inte nämna Centralbron genom Stockholms historiska kärna.

Vägar borde i stället planeras som integrerade, naturliga delar i det urbana landskapet. En huvudled borde när den passerar Storstockholms stadsbygd gå över till att bli en stadsboulevard mellan byggnader med den trafikhastighet som är normal för innerstaden. Blir trafiken för intensiv så bör den splittras upp på flera gator eller grävas ned..

Regionala centra

De splittrade ytterstadsområdena bör ses som en värdefull resurs. Stockholms snabba expansion ger oss en verklig chans att förbättra ytterstaden. Många människor vill bo i tät innerstadsmiljö vilket också är att föredra ur miljösynpunkt. Idag är deras enda valmöjlighet innerstaden om de har råd att bo där. Jag är säker på att nya värden för boende och samhälle kan skapas med arkitektoniska medel på nya platser med vida färre problem än alla dessa nu planerade byggnader på dyr och förgiftad hamn- och industrimark.

Men för att det skall bli något verkligt attraktivt av alla de viktiga regionala kärnor som föreslås i Stockholms regionplan så måste politiker och myndigheter verkligen satsa på dem. Nya viktiga institutioner måste t ex placeras där i stället för i stadskärnan. Varje kärna behöver sin egen identitet på basis av dess grundkaraktär. De behöver intressant arkitektur, och distinkt marknadsföring och uppmärksamhet. På detta sätt skulle människor som vill leva i urban miljö få valmöjlighet samtidigt som människor som vill leva mer förortslikt kan leva närmare en stadskärna än i den koncentrisk stad. Äldre små stadsdelscentra kommer lättare att kunna överleva och utvecklas. Valmöjligheten för den enskilde förbättras därigenom i många avseenden.

Signifikant värdefull arkitektur

Att behålla arkitektur av stort värde i en stad i stark utveckling är förstås en utmaning. Såväl upplevelsen av de enskilda byggnaderna och deras integritet hotas när nya byggnader i deras närhet placeras alltför nära eller är allt för höga. Byggnader hotas också av förändrad användning som kräver förändring som reducerar eller helt förstör deras ursprungliga historiska värde.

Jag frågar mig, varför inte placera det nya stadsbiblioteket i en av de nya stadskärnorna?

Vad händer med stadshuset när det nya stora hotellet växer upp intill?

Tål Stockholms rådhus, Nationalromantikens främsta verk takkupor, nya fönster och överbyggda gårdar?

Är inte det gamla fartyget Birger Jarl vid Skeppsbron viktigare än restauranter och promenadstråk?

I den att placera Stockholm på den internationella arkitekturkartan genom spektakulära byggnader i centrum och speciellt vid stränderna är i verkligheten att stort hot. Vi har regionala stadskärnor i ytterstaden som verkligen ropar efter nya intressanta och monumentala byggnader

Bild Nationalmuseum

Stadsplanering är vida för betydelsefullt för att baseras på kortsiktiga behov. Det måste finnas viss flexibilitet i stadens uppbyggnad särskilt inom strategiska områden som Stockholms stränder. Vår kunskap om vad som skapar potential för önskvärd framtid måste förbättras.

Låt oss se stadscentrum och hela Storstockholms ytterstad som en helhet och arbeta tillsammans för att skapa Stockholmsalternativet till gängse koncentrisk storstad med högexploaterad kärna.

Kerstin Westerlund
Ark SAR/MSA

ICOMOS/SemUrbantLandskKWart

BÅSTADS KOMMUN

Kommunledningskontoret

2007-08-09

1601/06-362

1 (3)

Till ICOMOS Sweden
Riksantikvarieämbetet
Box 5404
Maria Klingspor Rotstein

Ang Norrvikens trädgårdar, Båstad

ICOMOS har tillskrivit Båstads kommun i ovannämnda ärende 12 december 2006 och i ett brev av 10 juli 2007 upprepat en begäran att få ett svar.

Det finns flera anledningar till att Båstads kommun inte har besvarat brevet från december 2006. Den främsta är att kommunen närmast betraktar det som en opinionsyttring bland många som kommunen har mottagit i frågan. Skrivelsen kom också under arbetet med den fördjupade översiktsplan där Norrvikensområdet ingår. Kommunens ställningstagande till principerna för markanvändning i var alltså inte klart. Nu har planen gjorts färdig och varit utställd. En annan anledning är att det är oklart av skrivelsen vad ICOMOS konkret vill i frågan om Norrviken. Kommunen instämmer gärna med andemeningen i skrivelsen uttryckt i slutordens "värnande om den kulturella och biologiska mångfald som kommer till uttryck i Norrviken". Men vad skall det betyda i konkreta åtgärder?

Det som kommunen uppfattar att skrivelsen konkret säger är att Norrviken bör förklaras vara ett kulturresevat. Vi utgår från att ICOMOS känner till de diskussioner som förts med Riksantikvarieämbetet i sammanhanget. Riksantikvarien har avvisat några privatpersoners begäran att få Norrviken förklarat som kulturresevat eftersom det inte kan ske utan ägarens begäran. Som ICOMOS vet, så är den centrala marken med det som uppfattas som det egentliga Norrvikens trädgårdar (stilträdgårdarna, entrézonerna med parkering m.m.) och som är dagens besöksområde, ägd av stiftelsen Norrvikens Trädgårdar, medan mark av naturmässig betydelse för anläggningen utanför detta område är privatägd, sedan Abelin av ekonomiska skäl sålde området till Rederiaktiebolaget Nordstjärnan 1942 (Det egentliga Norrviken återfördes till en stiftelse 1971). Idag äger företaget NEAB, Norrvikens Exploaterings Aktiebolag marken runt Norrviken på ömse sidor om Norrvikenplatån medan familjen Abelin äger marken i platåns förlängning i nordväst. Kommunen betraktar frågan om kulturresevat som en öppen men inte så viktig fråga i sammanhanget. Ur skyddssynpunkt har "det egentliga Norrviken" möjligheter till skydd mot förvanskning i planbestämmelser och i ägarstiftelsens stadgar. Frågan om vad ett eventuellt kulturresevat skulle kunna innebära i förutsättningar och begränsningar måste hur som helst utredas närmre av ägarna innan det går att ta ställning till om de bör ansöka om det (Vilka sorts tillägg i trädgårdar och byggnader ryms i en resevatsförklaring inom och utom trädgårdarna?). Ur ekonomisk synpunkt är, enligt de underhandskontakter som tagits med riks- och länsantikvarie, ett eventuellt bidrag litet i förhållande till Norrvikens behov, vilket också gör det ointressant att driva frågan om ett mycket större område av kulturresevat.

En diskussion om Norrvikens fysiska utseende och villkoren för dess bevarande och utveckling kan inte skiljas från en diskussion om dess ekonomi. Den löpande driften av Norrviken har kunnat finansieras av inkomster från besökande endast under enstaka perioder och år av existensen som trädgårdsanläggning. Anläggningens underskott i

statliga bidrag varade mellan 1971 och 1985. Under senare år har offentliga bidrag i huvudsak kommit från kommunen, såväl direkt som indirekt genom borgen för lån som stiftelsen tagit. Genom kommunens insatser har stiftelsen kunnat undvika likvidation. Idag finansieras Norrvikens drift genom att stiftelsens arrendebolag Norrvikens Trädgårdars aktiebolag, NTAB övertagits av NEAB och att i samband med det ett arrendavtal slutits. NTAB, står alltså för de underskott som uppkommer.

Trädgårdsarkitekten Ulf Nordfjell gjorde på kommunens och stiftelsens uppdrag en genomgång av Norrviken och formulerade en utvecklingsplan år 2001. Den visar dels vad som måste göras i dagens Norrviken för att återställa trädgårdarna till det skick anläggningen bör ha (Trots utmärkelsen "Sveriges vackraste trädgård" i en tävling anordnad av ett kommersiellt företag är anläggningen i stort behov av eftersatta underhålls- och restaureringsåtgärder. Dålig dränering är till exempel ett tydligt aktuellt problem) och dels vad som bör göras för att utveckla anläggningen. Nordfjells fysiska utvecklingsplan har en parallell kostnadsdel. Appendix 1 förtecknar anläggningsinvesteringar som behövs "inför sökande av externt kapital" till dessa. Med poster som Trädgård restaurering (främst Japandalen), 8 mkr, Trädgård nyanläggning (främst förändring av parkering) 12 mkr, byggnader restaurering (Villa Abelin) 18 mkr och Byggnader nyanläggning (orangerie/restaurant, arbetsbyggnader) 16 mkr, blir summan 54 mkr. Dessa medel har aldrig kommit och med ökade byggkostnader torde motsvarande investeringar idag behöva 75-90 miljoner kronor.

Ett bevarande av Norrviken och en restaurering med viss utveckling av Norrviken som trädgårdsanläggning behöver alltså idag först en löpande täckning av ett driftsunderskott och sedan investeringar i storleksordning 75 – 90 miljoner kronor. Utan det första upphör Norrviken helt i sin nuvarande form. Med det första men utan det andra överlever Norrviken men reduceras efterhand alltmer till sin kvalitet och sitt kulturvärde.

Ett antal utredningar under Norrvikens historia har sysslat med detta problem. 1972 drogs slutsatsen att en koncentration på trädgårdsaktiviteter borde kompletteras med konferensverksamhet. En statlig förhandlingsgrupp och utredning i jordbruksverkets regi, motiverad av att staten ville frånträda sitt ekonomiska åtagande, föreslog 1983 ett utvecklingsalternativ där trädgårdarnas drift och förvaltning skulle stödjas av storhotell, insatslägenheter m.m. Utredningen bekräftades i först en generalplan för Norrviken 1985 och sedan en detaljplan 1989. Byggbolagen NCC och PEAB, som då hade övertagit ägandet av kringliggande mark var intressenter men bakom planerna stod kommun, länsstyrelse och efter överklagande av generalplanen också regeringen.

Idag är det kommun och stiftelse som försöker hitta långsiktiga ekonomiska lösningar för Norrviken. Kommunen anser därvid att de investeringar i direkt förlängning av nuvarande anläggning som anges i Nordfjells utvecklingsplan är nödvändiga för anläggningens framtid. Kommunen är vidare positiv till de planer till en konsthall som lanserats och försiktigt positiv till en fast utomhusarena för konserter eftersom bägge bör kunna innebära betydande synergieffekter med trädgårdsanläggningen i besökshänsende. Kommunen anser samtidigt i likhet med tidigare utredningar att ytterligare en väsentlig förutsättning för att Norrviken skall bli ett tillräckligt attraktivt besöksmål är bättre övernattningsmöjligheter för besökare i anläggningens närhet i form av ett eller flera hotell/vandrarhem. Kommunen är slutligen positiv till försiktig exploatering med bostäder runt Norrviken av liknande skäl och särskilt om vinster från sådan exploatering genom avtal kan användas till investeringar i Norrviken. (Bostäder i Norrvikens närhet har dock också andra kommunala motiveringar; boende för personal och studenter till

Apelrydsskolan, samband med gjorda investeringar i Va-nätet, stöd i ökat antal boende för en pendelbuss mot Båstads station som behövs när stationen år 2012 flyttas ut till ett nytt läge, etc.)

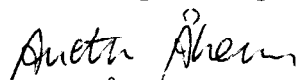
Kommunen anser alltså att en väsentlig del av dessa investeringar är nödvändiga för att Norrviken långsiktigt skall kunna överleva och utvecklas. Detta gäller oavsett vem som är finansiär. Kommunen kan av egna ekonomiska skäl inte vara finansiär. Staten har en gång lämnat ett åtagande. Underhandsinformation kring bidrag till ett kulturresevat visar att detta i sig inte löser någonting. I dagsläget finns ett förslag från NTAB som är attraktivt för kommunen. Frågan beträffande investeringarna är inte huruvida de skall bli av eller ej utan var de skall ha sin plats rumsligt och hur de skall utformas. I detta avseendet uttrycker den fördjupade översiktsplanen Norrviken-Kattvik kommunens principiella synpunkter. Ny entrézon, ekonomibyggnader, orangeri/restaurant, konsthall m.m. på Norrvikenplatån längs Norrvikens långa entréaxel. Hotell och/eller bostäder på lågplatån närmast havet, utan att använda den norra slutningen från Norrvikenplatån, och på ett "influens"avstånd från Japandalen. Ett möjligt bostadsläge söder om bilentrén (trots närhet till bäcken här men vegetationsmässigt avskilt från bilentré/Abelins grav) motiverat mycket av närhet till Apelrydsskolan (elevbostäder). Som i all planering återstår en hel del utredningsarbete innan en färdig detaljplan finns och ännu mer utformningsarbete innan något byggs. Kommunen anser att Hidemarks arkitektkontors skisser till byggnader med små och smala volymer är en god utgångspunkt vid kommande detaljplanering, vidare byggnadsutformning och anpassning av byggnader till landskapet.

Kommunen uppfattar för övrigt kritiken mot byggnadstillskotten kring trädgårdarna som något märklig. Det som är mest synligt i förhållande till anläggningen som den är idag och som tydligast påverkar upplevelsen av den, orangeri/restaurant samt konsthall tycks välkomnas av alla, medan de byggnader som är minst märkbara i förhållande till dagens anläggning ifrågasätts helt.

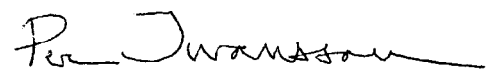
ICOMOS verkar anse att ingenting skall ske i och kring Norrviken. Kommunens uppfattning är att om inga investeringar blir av så kommer med stor sannolikhet hela Norrvikens kultur- och naturvärde att gå förlorat, såväl det som finns idag, som det som skulle kunna åter- och nyskapas. Om det inte finns någon som finansierar det årliga underskottet av driften kan den processen gå fort.

Slutligen. ICOMOS hänvisar till ett "Florensdokument" undertecknat av Riksantikvarieämbetet och LAR från 1981 (för Båstads kommun är dokumentet okänt). Men gällande generalplan/områdesbestämmelser och detaljplan är från 1985 respektive 1989 när staten gick ur Norrviken som finansiär. Kommunen noterar för övrigt med intresse delar av dokumentets skrivelse i Artikel 14: "Det är de ansvariga myndigheternas sak att genomföra...sådana *finansiella åtgärder* som underlättar underhållet, bevarandet och restaurerandet och om möjligt rekonstruktionen av historiska parker eller trädgårdar". (Vår kursivering). Kommunen försöker åstadkomma sådana finansiella åtgärder genom samarbete med det kapital som erbjuds.

Med vänlig hälsning

Anette Åkesson
Kommunstyrelsens ordförande

Per Iwansson
Planchef

Med internationella träkommittén i Florens, Venedig och Vicenza

ICOMOS internationella träkommitté (IITC) samlades den 11 - 16 november till sitt sextonde symposium sedan starten 1972. Initiativtagare och arrangör denna gång var Gennaro Tampone, kommitténs generalsekreterare och tillika ordförande i Collegio degli Ingegneri della Toscana. Han har under många år ägnat sig åt studier av träkonstruktioner, dokumenterat äldre takstolar och metoder för sammanfogning, analyserat verkningssätt och vanliga skador (som ofta har sitt ursprung i missförstånd och feltolkningar). Symposiet ägnades också dessa frågor: "From Material to Structure – Mechanical Behaviour and Failures of the Timber Structures".

Med rubriken "Från material till konstruktion" ville arrangören markera ett nytt fokus, från materialforskning till studier av hela konstruktioner. Att detta senare område ändå inte är så nytt framgick av presentationerna på konferensdagen. Och av posterutställningen. Det var en medveten inriktning på hur olika timmerkonstruktioner fungerar, med varianter från hela världen. Det gavs lärorika exempel på hur reparationer kan förstöra, därför att ingenjören, arkitekten eller timmermannen inte förstått det avsedda verkningssättet. Det presenterades metoder för dokumentation och undersökning, bland annat ett slags röntgenutrustning, som kan "se" skador inne i annars dolda konstruktioner.

IITC är öppen för medlemmar av två slag: dels sådana som också är medlemmar av ICOMOS (kallas "korresponderande" medlemmar), dels invalda medlemmar (de är inte medlemmar av ICOMOS, men de är framstående specialister som kan bidra med viktig kunskap). På symposiet fanns företrädare för båda kategorierna och dessutom fria "gästexperter", som delade med sig av sina erfarenheter. Undertecknad Hans Sandström satt ordförande under konferensdagens andra session, med presentationer från Iran, Polen, Norge, USA, Spanien och Italien.

Enda svenska föreläsare var Karl-Gunnar Olsson från Chalmers. Han representerade även Ylva Sandin och Carl Thelin när han presenterade resultat av den forskning, som bedrivs på högskolan. Den utgår ifrån det rika urval av bevarade medeltida takstolskonstruktioner, som fortfarande finns att studera i Sverige. Den inriktar sig dels på att förklara, dels på att skapa ett "språk" för att beskriva olika tekniska verkningssätt.

Utställningens svenska "poster" visade restaureringen av träkonstruktionerna i Handanijamoskén i Prusac, Bosnien och Hercegovina, finansierad av Sida och genomförd av stiftelsen Kulturarv utan Gränser, med undertecknad Tina Wik och civilingenjören Krister Berggren som ansvariga. Moskén hade både en yttertakskonstruktion och en invändig kupol av trä, som totalförstördes i kriget. Dessa rekonstruerades, medan interiörens träkonstruktioner kunde bevaras till stora delar, trots att de var svårt medfarna av artilleribeskjutning och, efter det att taket förstörts, exponering för regn och snö.

Studiebesöken, i Florens, Venedig och Vicenza, var alla valda för att illustrera symposiets budskap: Underhåll och bevarande av timmerkonstruktioner förutsätter att vi lär oss att tolka och förstå deras verkningssätt. De är vackra och viktiga och de finns överallt, även inom (geografiska) områden som annars mest är kända för sin sten- och putsarkitektur – som Brunelleschis och Palladios hemtrakter.

På kyrkvindar studerade vi utvecklingen av takkonstruktioner från medeltid, renässans och barock – några av dessa med imponerande spännvidd – samt olika tiders restaureringsmetoder. I Venedig besökte vi flera småkyrkor med "tetto carenato",

tunnvalvsformade tak, timrade av snickare som till vardags byggde fartyg (carena = köl). Vi imponerades av de väldiga konstruktionerna inom Arsenalen i Venedig och av taket över stora salen i Dogepalatset (spännvidd 23 meter).

Den nyligen rekonstruerade hemsidan www.icomos.org/iwc visar att Michela Semplici på sekretariatet i Florens (och kommittén) har ambitioner att följa upp symposiets tema. Redan påbörjad är den databas, som syftar till en kritisk överblick över hur framför allt världsarvens timmerkonstruktioner behandlas (IWC bör arbeta för en tydligare dokumentation när det gäller världsarvens tekniska tillstånd).

Ett annat angeläget projekt är att översätta de restaureringsprinciper för timmer- och träkonstruktioner, som antogs av ICOMOS Generalförsamling i Mexiko i oktober 1999. De finns redan på fem språk, inkluderande tyska ("Prinzipien für die Erhaltung von historischen Holzbauten"), men inte norska eller svenska. Målet är att de (via hemsidan) ska finnas tillgängliga på alla IWC-språk och själva översättningsprocessen är naturligtvis nyttig.

Kommitténs framtida arbete diskuterades på det obligatoriska ledningsmötet. En arbetsgrupp tillsattes. Den har till uppgift att förbereda nästa symposium, som kommer att arrangeras i samband med ICOMOS generalförsamling i Quebec (den 29 september – 4 oktober 2008). Den ska dessutom föreslå en översyn och förändring av stadgarna och planera för senare symposier. Preliminära kontakter har tagits för möten i Bhutan och i Surinam (Paramaribo).

Synpunkter och förslag från de svenska medlemmarna är mycket välkomna.

Hans Sandström (korresponderande medlem med säte i ledningsgruppen)

Tina Wik (korresponderande medlem)

Ito och Tampone

Foto: Hans Sandsröm & Tina Wik

Teatro Olimpico, Vicenza Foto: Hans Sandsröm & Tina Wik